

УДК 339.92(477):339.727.22:330.131.7

Боженко В. В., к.е.н., доцент

Посканна А. М., студент

Сахно В. І., студент

Сумський державний університет

ОЦІНЮВАННЯ ВПЛИВУ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНИХ ЗВ'ЯЗКІВ УКРАЇНИ З КРАЇНАМИ-ПАРТНЕРАМИ З ПОЗИЦІЇ ФІНАНСОВОГО ЗАРАЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

У статті розглянуто вплив зовнішньоекономічних зв'язків України на національну економіку. Проведено дослідження місця та значення економічного ризику в контексті фінансового зараження національної економіки. Проаналізовано підхід імпульсного моделювання та його ефект на зміну показників України.

Ключові слова: національна економіка, вплив імпульсних шоків, зовнішньоекономічна діяльність, економічний ризик, фінансове зараження.

Боженко В.В., Посканна А.Н., Сахно В.И.

ОЦЕНКА ВОЗДЕЙСТВИЯ ВНЕШНЕЭКОНОМИЧЕСКИХ СВЯЗЕЙ УКРАИНЫ СО СТРАНАМИ-ПАРТНЕРАМИ С ПОЗИЦИИ ФИНАНСОВОГО ЗАРАЖЕНИЯ НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ

В статье рассмотрено влияние внешнеэкономических связей Украины на национальную экономику. Проведено исследование места и значения экономического риска в контексте финансового заражения национальной экономики. Проанализировано подход импульсного моделирования и его эффект на смену показателей Украины.

Ключевые слова: национальная экономика, влияние импульсных шоков, внешнеэкономическая деятельность, экономический риск, финансовое заражение.

Bozhenko V., Poskanna A., Sachno V.

ASSESSMENT OF UKRAINE'S FOREIGN ECONOMIC CONNECTION WITH COUNTRY-PARTNERS FROM THE POSITIONS OF THE FINANCIAL MARKET SPILLOVER

The article covers external economic relations influence of Ukraine on the national economy. The investigation of place and value of economic risk in the context of the financial market spillover. The impulse modeling and its effect on the change of macroeconomic indicators of Ukraine are analysed in the article.

Keywords: the national economy, influence impulse shocks, external economic activity, economic risk, financial market spillover.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Одним із ключових джерел підвищення рівня розвитку національної економіки є наявність стійких торговельних, виробничих та фінансових зв'язків з іншими країнами світу. Враховуючи високий рівень відкритості економіки України відносно зовнішньоекономічної діяльності, то дані процеси роблять економіку уразливою та залежною від зовнішніх впливів. У зв'язку з цим будь-які кризові явища у міжнародній економіці обмежують можливості стабільного розвитку національної економіки.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Питання зовнішньоекономічної діяльності України та механізмів її регулювання широко розглядається в роботах І.В.Пелипась [8], Г.І.Шимановича [8], Р.Кирхнера [8], А. Ф.Мельника [7], Т.Л.Вишинської [1], Ю.М.Лелюка [4], А. А.Мазаракі [6], О.В.Єлісеєнко [3], І.Г. Лук'яненко [5] М.Ю.Головкіної [2]. Варто відзначити, що незважаючи на широке висвітлення теоретичних та практичних аспектів проведення зовнішньоекономічної політики, проте недостатньо уваги приділено аналізу стійкості національної економіки, тобто її вразливості до непередбачуваних та несприятливих подій з боку основних країн-партнерів по зовнішньоекономічній діяльності.

Цілі статті. У рамках дослідження передбачено визначити ступінь чутливості національної економіки до змін в економічному розвитку країни-партнера по зовнішньоекономічній діяльності шляхом побудови імпульсних функцій відгуку.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. У сучасних умовах зовнішньоекономічні зв'язки є невід'ємною складовою ефективного та стабільного розвитку національної економіки. Стан зовнішнього сектору будь-якої країни визначається економічним «тиском» як з боку інших країн – партнерів або конкурентів на світовому ринку, так і зі сторони власного внутрішнього ринку. Така дуалістична залежність зумовлює високий рівень волатильності у відносинах із країнами-учасниками зовнішньоекономічної діяльності та у різних видах економічної діяльності всередині країни – передусім експортоорієнтованих чи імпортозалежних [6]. Під механізмом зовнішньоекономічного зв'язку слід розуміти різний ступінь взаємодії між країнами-партнерами задля отримання кожною визначених економічних благ. Вплив глобальних тенденцій світової економіки на Україну є досить неоднозначним в плані розгляду різних видів зовнішньоекономічних зв'язків. Як наслідок, такі зв'язки можуть нести в собі ризики, пов'язані з залежністю української економіки від країн-партнерів, особливо в кризових умовах.

З одного боку залучення іноземних інвестицій дає змогу покращити розвиток експортного потенціалу і зменшити рівень залежності від імпорту, а з іншого – інвестиційна діяльність несе потенційну загрозу зниження рівня конкурентоспроможності вітчизняних товаровиробників та посилення залежності від іноземного капіталу. Значний стримуючий вплив на український експорт справляє комплекс ендогенних і екзогенних факторів, серед яких можна виокремити найважливіші: низька конкурентоспроможність вітчизняної промислової продукції, штучне стримування курсу гривні, випереджальне зростання цін, збереження елементів дискримінації українських експортерів за кордоном [3]. Різниця очікуваного та дійсного ефекту від зовнішньоекономічної діяльності є колосальною, тому велика увага приділяється питанню фінансової безпеки національної економіки.

Структура фінансового зараження ускладнюється задачами виміру та управління ризиками. Внаслідок цього фінансове зараження національної економіки не можна визначити, використовуючи лише інструменти моделювання, необхідно дослідити різницю між модельованими результатами та фактичними величинами.

Слід зазначити, що поняття економічних ризиків не охоплює лише ті ризики, виникнення яких призводить до грошових збитків. Воно включає також ризики, що спричиняють збитки неекономічної природи, які можна прямо або опосередковано оцінити в грошовій формі. Виділення існуючих загроз за кожним видом економічного ризику передбачає розробку моделі, попереджаючої про можливі наслідки.

Для того, щоб визначити список країн, від яких Україна є найбільш економічно залежною, розглянуто показники географічну структуру експорту й імпорту товарів та послуг, а також іноземних інвестицій за 2010 – 2016 рр.

У відповідь на встановлені двосторонні санкції та обмеження торгівлі з Росією відбулася переорієнтація українського експорту товарів та послуг на європейські ринки збуту. Так, за даними Державної служби статистики України протягом 2010-2016 рр. частка експорту вітчизняних товарів до Росії зменшилася з 26,1% до 9,9% від загального обсягу, тоді як зріс продаж товарів до Італії (з 0,005% до 5,307%), Польщі (з 0,033% до 6,050%), Німеччини (з 0,003% до 3,915%) тощо. У 2016 р. 31,2% загального обсягу експортованих послуг припадало на Росію, що на 12,7 процентних пункти менше, ніж у 2010 р. Водночас збільшився обсяг експорту товарів до Польщі (з 0,1 млн дол. США у 2010 р. до 2,2 млн дол. США у 2016 р.), Кіпру (з 0,3 млн дол. США у 2010 р. до 2,4 млн дол. США у 2016 р.).

У 2016 р. в Україні 10,6% імпорту послуг припадало на Велику Британію, 9,4% – на Росію та 6,8% – на Німеччину. Обсяг та структура імпорту товарів до України також зазнала суттєвих змін: збільшився обсяг продажу товарів з Німеччини, Італії, Угорщини, Польщі. Найбільша частка іноземних інвестицій в Україну станом на кінець 2016 р. належить Нідерландам (18,7% від загального обсягу), Німеччині (15,1%), Великій Британії (5,6%), Австрії (4,2%).

Враховуючи тенденції та частку кожної окремої країни в структурі зовнішньоекономічного обороту України встановлено, що Росія, Велика Британія, Німеччина та Польща є основними країнами-партнерами України. У рамках даного дослідження запропоновано визначити ступінь впливу країн-партнерів на національну економіку України шляхом аналізу показників, що характеризують стан економічного розвитку країни, а саме – ВВП, індекс споживчих цін, фондовий індекс та обмінний курс. Для проведення дослідження обрано модель імпульсних шоків шляхом побудови векторної авторегресії, яка демонструє зміну показників, що розглядаються у відповідь на збільшення чи зменшення відповідних показників країн-партнерів. Згідно з підходом «імпульс — розповсюдження», при якому економіка стикається із великою кількістю імпульсів, які дають поштовх циклічним коливанням. Поширення цих коливань повинно мати затухаючий характер. Але, оскільки подібних імпульсів багато, то економічна система, відчуваючи постійні зовнішні поштовхи, опиняється в ситуації, що характеризується постійними циклічними коливаннями різної сили та тривалості [4].

Для побудови моделі імпульсних шоків для України використано програму Eviews. Для цього спочатку було обрано стандартну VAR модель для аналізу України і країн-партнерів – Росії, Німеччини, Польщі та Великої Британії, що включає набір релевантних змінних – темп ВВП, темп індексу споживчих цін, фондовий індекс та обмінний курс, які було попередньо стандартизовано. Вхідні змінні, які використовуються для дослідження ступеня передачі зовнішніх шоків на розвиток національної економіки, представлено в табл. 1. Варто відзначити, що для дослідження впливу змін на ринку цінних паперів країн-партнерів на функціонування економіки України обрано наступні фондові індекси: індекс RTSI (Росія), індекс DAX (Німеччина), індекс FTSE (Великобританія), індекс WIG (Польща).

На основі оцінених моделей було здійснено побудову імпульсної функції відгуків.

Таблиця 1

Опис вхідних даних для побудови моделі імпульсних шоків

Назва змінної	Період дослідження	Кількість спостережень	Одиниці вимірювання	Можливі значення	Умовне позначення
Темп зростання ВВП	1991 – 2016	26	%	$(-\infty; \infty)$	GDP
Темп зростання інфляції	1993 – 2016	24	%	$(-\infty; \infty)$	Inflation
Обмінний курс	1993 – 2016	24	грн / руб / злотий	$[0; \infty)$	Exchange_rate
Фондовий індекс	11.12 – 10.17	60	грн / руб / злотий / \$	$[0; \infty)$	RTSI / DAX / FTSE / PFTS / WIG

На рисунку 1 відображено реакцію макроекономічних показників в Україні на шоки, спричинені зміною економічної кон'юнктури в Росії, а саме ВВП, індексу споживчих цін, обмінного курсу та фондового індекса.

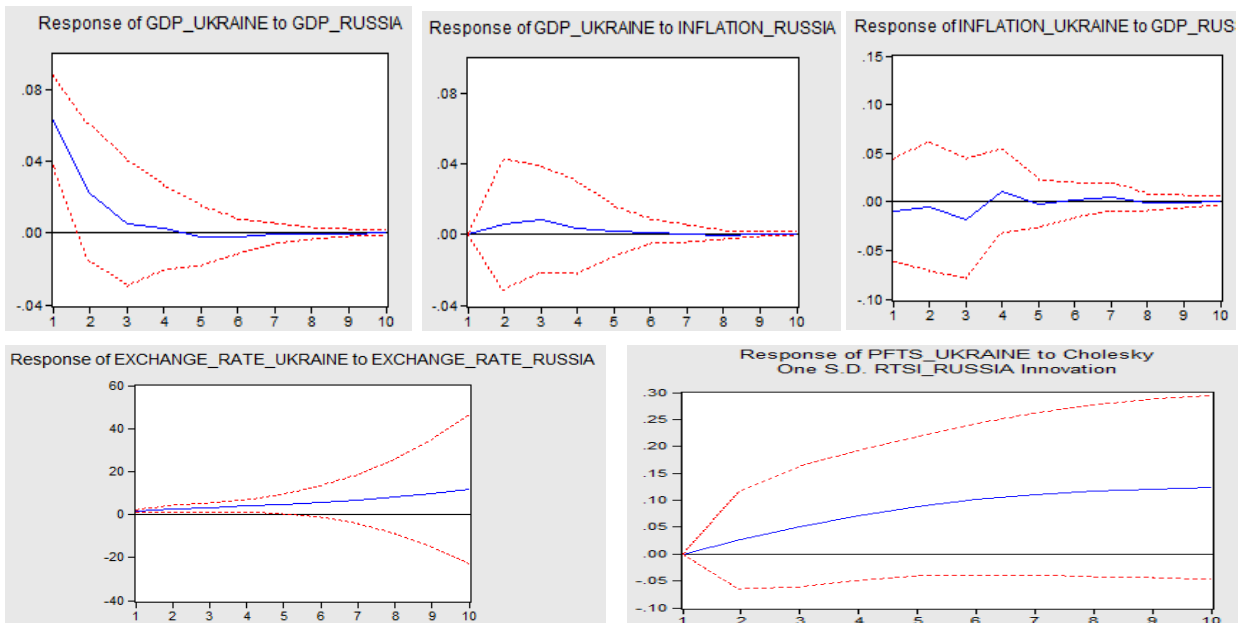

Рис. 1. Модель імпульсних шоків для України та Росії

Зниження обсягів валового внутрішнього продукту в Росії призводить до зниження сумарного обсягу виробництва товарів та послуг в Україні в перші 3 роки, а також незначних проявів у зміні рівня інфляції. Зростання загального рівня цін в Росії спричиняє незначне зростання обсягу валового внутрішнього продукту в Україні протягом перших 3 років, після чого відбувається спад до попереднього рівня. Знецінення російського рубля викликає поступове зростання обмінного курсу гривні. Щодо фондового індексу, то його збільшення в Росії веде до статистично значного зростання індексу ПФТС.

Вплив зовнішнього шоку з боку макроекономічних показників розвитку Польщі на стан економіки України представлено на рисунку 2.

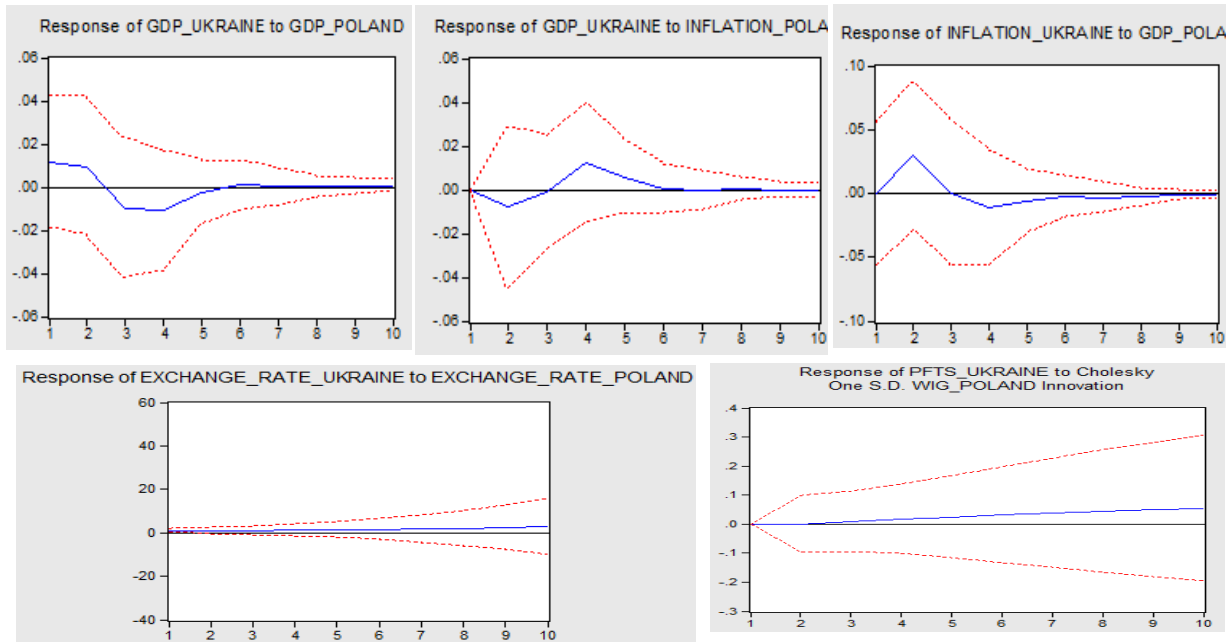

Рис.2. Модель імпульсних шоків для України та Польщі

Отримані результати засвідчили, що падіння темпів приросту ВВП в Польщі призводить до зниження вартості виготовлених товарів та послуг в Україні протягом перших 4 років, після чого спостерігається незначне зростання і поступова стабілізація. Зростання рівня інфляції в Польщі спричиняє коливання обсягів валового внутрішнього продукту в Україні в перші 6 періодів та викликає значний спад рівня споживчих цін в Україні на початку, після чого його значення повертається до попереднього рівня. Позитивний шок обмінного курсу в Польщі не впливає на обмінний курс в Україні. Аналогічно із фондовим індексом – спостерігається статистично незначне зростання цього ж показника в Україні.

Результати побудови функції імпульсного відклику, що характеризує взаємозв'язок між економічною ситуацією в Німеччині та Україні, предмтвалено на рисунку 3.

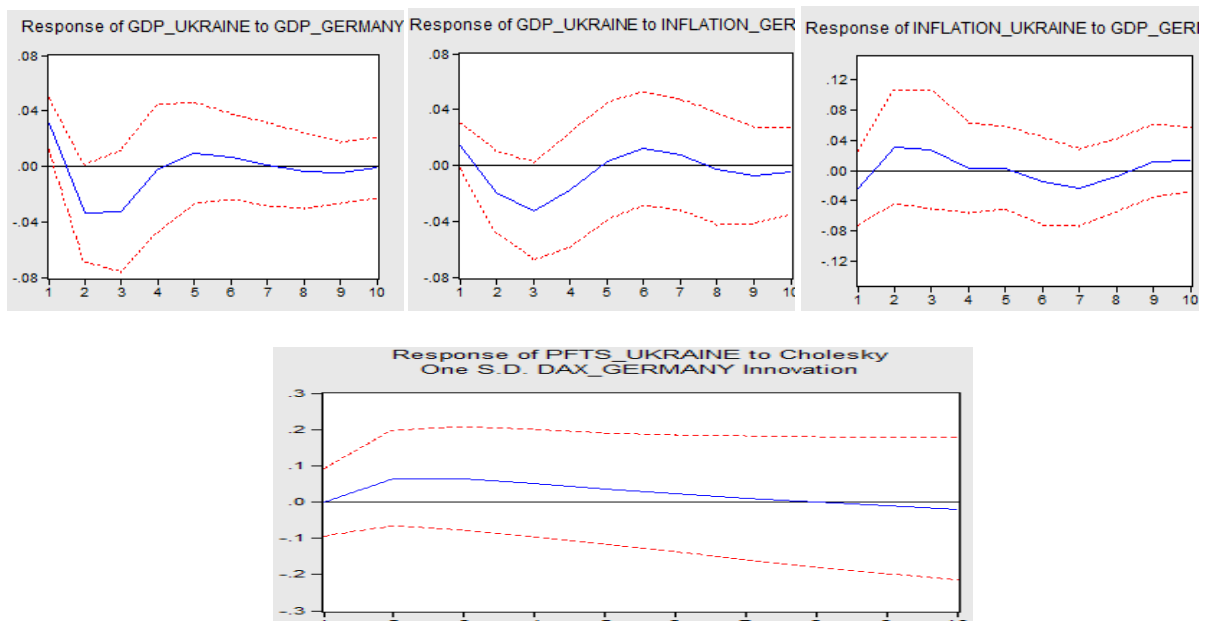

Рис.3. Модель імпульсних шоків для України та Німеччини

Економічний спад у Німеччині (зниження обсягів ВВП) спричиняє стрімке падіння ринкової вартості усіх кінцевих товарів та послуг в Україні протягом перших двох років, після чого спостерігається відновлення макроекономічної ситуації в Україні. Зниження темпів інфляції в Німеччині призводить до зниження обсягів вітчизняного валового внутрішнього продукту в перші 3 роки, після чого починається зростання, яке переходить в незначні коливання. Підвищення рівня біржової активності в Німеччині призводить до зростання індексу ПФТС протягом 2 місяців, а в подальшому до поступового зменшення.

Графіки імпульсних відгуків у фінансово-економічному розвитку України на зовнішні шоки з боку економічного розвитку Великої Британії представлено на рис. 4.

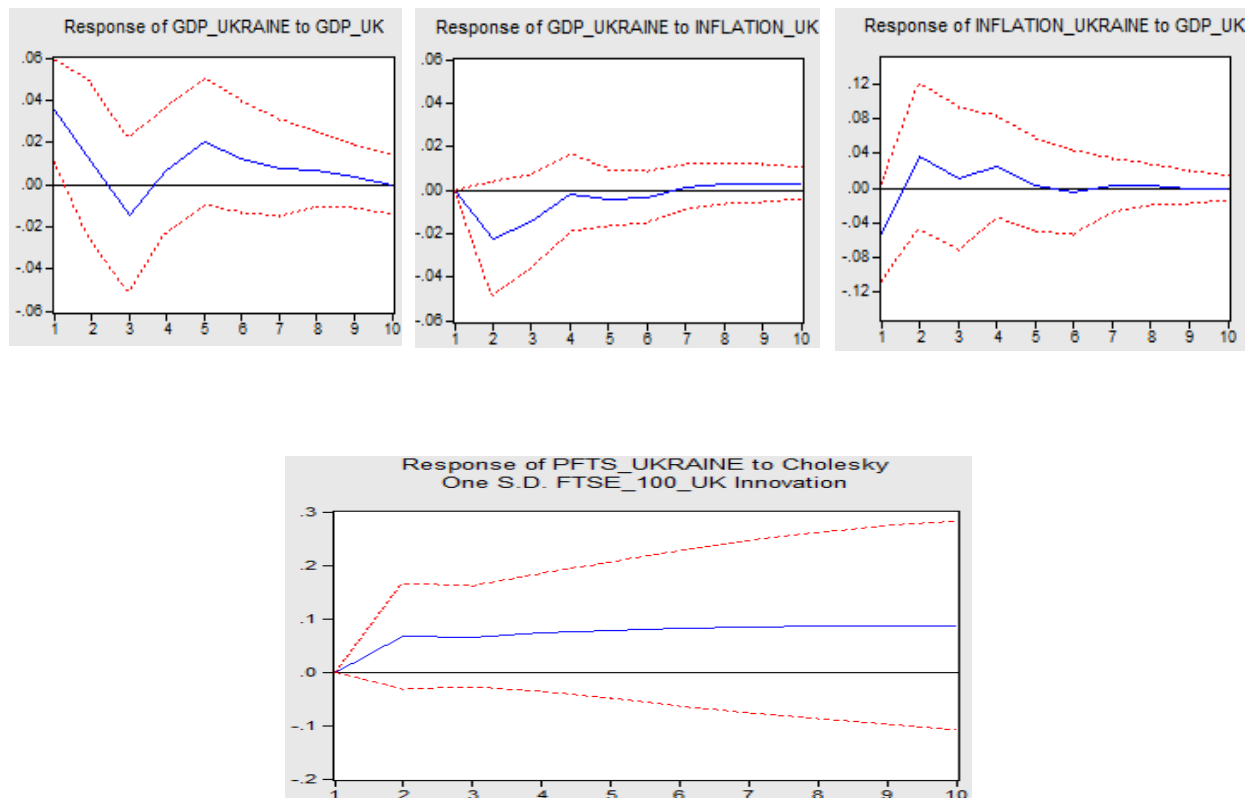

Рис.4. Модель імпульсних шоків для України та Великої Британії

Падіння темпів приросту валового внутрішнього продукту Великої Британії спричиняє значне зниження обсягів виробництва товарів та надання послуг в Україні впродовж 3 років. При цьому рівень інфляції в Україні у відповідь на зміну ВВП Великої Британії зростає до 2 періода, після чого коливається і повертається до попереднього рівня. Падіння індексу споживчих цін в Британії викликає спочатку скорочення українського ВВП, потім зростання і згодом повернення до попереднього рівня. У відповідь на зростання фондового індекса FTSE спостерігається збільшення індексу ПФТС впродовж усього періоду спостережень.

Висновки. У даному дослідженні проведено аналіз чутливості української економіки на шоки в економічному розвитку країн-партнерів. Для цього було використано модель імпульсних шоків, за допомогою якої проаналізовано реакцію змінних, що характеризують економіку, таких як темп зростання ВВП, темп зростання індексу споживчих цін, обмінний курс та фондовий індекс. Отримані результати демонструють наступні закономірності: у відповідь на зменшення ВВП країн-партнерів відбувається очікуване зменшення обсягу вироблених товарів та наданих послуг в

Україні, а також зростання індексу споживчих цін. Між рівнем інфляції у країнах-партнерах та Україні існує пряма залежність. Зі зростанням фордового індексу в інших країнах, індекс ПФТС демонструє значне зростання на всьому досліджуваному проміжку, однак у випадку з Німеччиною спостерігається зворотня реакція: зростання викликає поступове скорочення українського фондового індексу.

Таким чином, побудовані графіки демонструють істотну залежність економічного розвитку України від інших країн. Однак, оскільки зовнішньоекономічні зв'язки є запорукою прогресивного розвитку економіки України, то необхідно проводити моніторинг, прогнозування та попередження негативних тенденцій, що можуть виникати в процесах розвитку країн-партнерів, щоб зменшити ступінь їх впливу на національну економіку.

Список використаних джерел:

1. Вишинська Т. Л. Сучасний стан зовнішньої торгівлі товарами в Україні / Т.Л. Вишинська, О. В. Генералов, І. М. Севрук // Scientific Journal «ScienceRise». – 2015. – №3. – С.41 – 45
2. Влияние экономической динамики стран-соседей России на российскую экономику / Под ред. Д.э.н. М.Ю. Головина. – М.: Федеральное государственное бюджетное учреждение науки Институт экономики Российской академии наук. 2014. – 93 с.
3. Єлісеєнко О. В. Сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку зовнішньої торгівлі України / О. В. Єлісеєнко, Г. С. Скобелева // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. – 2014. – № 4. – С. 9–12.
4. Лелюк Ю.М. Інтеграція інтернальних та екстернальних теорій циклу в контексті імпульсно-розповсюджувального підходу / Ю.М. Лелюк // Економіка та держава: наук.- фахов. Журнал. – Київ : Видавець «ТОВ «Редакція журналу «Економіка та держава», 2013. - №1. – с.22 – 24
5. Лук'яненко І. Г. Макрофінансова стабільність: моделі та методи оцінки : монографія / І. Г. Лук'яненко, О. І. Фарина. – К. : НаУКМА, 2016. – 188 с.
6. Мазаракі А. А. Сучасні тенденції та чинники розвитку зовнішньої торгівлі України / А. А. Мазаракі, Т. М. Мельник // Вісник КНТЕУ. – 2011. – № 2. – С. 5–11.
7. Мельник А.Ф. Національна економіка: навч. Посібн. / А.Ф. Мельник ; за ред. А.Ф. Мельник. – К. : Знання, 2011. – 463 с.
8. Пелипась І.В. Международные связи и внешние шоки: опыт использования различных спецификаций глобальной VAR для Беларуси / І.В. Пелипась, Г.І. Шиманович, Р. Кирхнер // Аналитические записки Немецкой экономической группы Исследовательского центра ИПМ. – Минск/Берлин. – 2016. – 31 с.

Рецензент д.е.н., професор Кузьменко О.В.

Роботу виконано в межах науково-дослідної теми « Удосконалення національної системи протидії легалізації коштів, отриманих незаконним шляхом в контексті підвищення фінансово-економічної безпеки держави» (номер державної реєстрації 0117U002251)

УДК 339.72

Левківський В.М., д.е.н., професор

Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г.Шевченка

Рибчук А.В., д.е.н., професор

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка

ГЛОБАЛЬНІ ТЕНДЕНЦІ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТНК У СУЧАСНИХ УМОВАХ

У статті досліджується інвестиційна діяльність транснаціональних корпорацій на сучасному етапі розвитку світового господарства. Проаналізовано глобальні потоки прямих іноземних інвестицій за регіонами та галузями. Представлено порівняльні дані про динаміку показників міжнародного виробництва ТНК та визначено їх вплив на світову економіку.

Ключові слова: транснаціональні корпорації, прямі іноземні інвестиції, міжнародне виробництво, економічно розвинуті країни, країни, що розвиваються, країни перехідної економіки.

Levkivskyi V., Rybchuk A.